

ACORD ADJECTIVAL SAU FLEXIUNE CAZUALĂ SIMULTANĂ „ATIPICĂ”?

*Doamnei prof. univ. dr. Carmen Vlad
la 80 de ani*

0. Un statut mai puțin obișnuit din punct de vedere semantic, morfologic și ca organizare relațional-sintactică au sintagmele subordonative formate dintr-un substantiv din sfera semantică a adresării (= termenii de politețe *domn, doamnă, domnișoară* și, în parte, *tovarăș, tovarășă*) și, pe poziția a doua, unul din sfera celor care denumesc profesii, funcții, titluri, ranguri sociale etc.: *domnul profesor (bibliotecar, secretar...)/doamna profesoară (bibliotecară, secretară...)*.

Multe dintre acestea există în perechi (= substantive mobile): *profesor/profesoară, bibliotecar/bibliotecară, secretar/secretară, cercetător/cercetătoare, deputat/deputată, doctor/doctoriță, inginer/ingineră, avocat/avocată, președinte/președintă, expert/expertă, director/directoare, contabil/contabilă, inspector/inspectoare* etc.¹.

Problemele pe care le ridică asemenea sintagme sunt cel puțin patru:

- statutul morfologic al primului component (*domn/doamnă*);
- identificarea *atributului*² dintre cei doi termeni (T) ai sintagmei;
- denumirea acestuia;
- mijlocul său de subordonare.

În funcție de interpretarea morfologică a primului component, cheștiunea esențială, răspunsul poate fi formulat în *două variante* în excludere reciprocă și deopotrivă *insolite*.

NOTĂ. Ca exemple „de lucru” luăm sintagmele cu substantivele *profesor* și *profesoară* pe poziția a doua. Toate celelalte grupări cu alte substantive (*secretar/secretară, avocat/avocată* etc.) se vor interpreta la fel.

¹ Vezi, pentru o analiză a acestora, efectuată pe mai multe paliere, inclusiv cel *normativ*, Gruică 1998a, p. 88–92, 120–122, și, mai cu seamă, Gruică 1998b, p. 29.

² Termenul „atribut” este utilizat aici în accepțiunea lui tradițională (și uzuală) ca opozant al complementului (circumstanțialului).

1. Examinând aceste sintagme din punct de vedere gramatical/flexionar și semantic, G. Gruică (1988b, p. 29) ajunge la concluzia că avem de-a face cu sintagme subordonative *adjectivale* cu ordinea liniară „adjectiv (termen subordonat) + substantiv (termen regent)”.

Argumente aduse în acest sens:

(1) În plan flexionar:

a. Identitatea obligatorie de *caz*, gen și număr a primului termen (*doamna/doamnei*) cu cel de-al doilea (*profesoară/profesoare*) se înscrie în sfera *acordului adjectival*, adică *doamna/doamnei* sunt *adjective*.

b. *Articularea* este una *sintagmatică*, respectiv articolul unic, aici și marcă a cazului, apare atașat primului termen al sintagmei (*doamna/doamnei*), ca la orice sintagmă «incontestabil» adjectivală cu adjectivul pe primul loc – comp. *doamna profesoară/doamnei profesoare* cu *buna profesoară/bunei profesoare* (*ibidem*, p. 29).

(2) În plan semantic:

„În definitiv, diferența dintre *profesoară* și *doamna profesoară* este o informație de natură adjectivală, o notă, o însușire adăugată la ceva: [+Reverență/Respect]. Conversiunea substantivului *domn/doamnă* în adjectiv reprezintă aici gramaticalizarea unei diferențieri semantice față de alte ipostaze ale cuvântului amintit” (*ibidem*).

Prin urmare, în sintagmele date (*doamna profesoară/doamnei profesoare, domnul profesor/domnului profesor* etc.), primul termen (*doamna, doamnei, domnul, domnului*) este subordonatul, *adjectiv* cu funcție de *atribut adjectival*, relaționat prin *acord* (=caz₂ + nr₂ + gen₂³), iar al doilea termen (*profesoară, profesoare, profesor*), *regentul*, în diferite cazuri (cazuri₁ sau cazuri₃) și cu diferite funcții sintactice.

1.1. Examinând această interpretare, acceptăm „fără discuție” că modelul de flexiune a primului component este cel adjectival. Problema majoră este însă dacă această trăsătură este în măsură să aibă ca efect conversiunea substantivului în adjectiv (și, de aici, celelalte consecințe)⁴. De aceea, câteva observații se impun aproape de la sine.

(1) Este cam greu de acceptat, la modul teoretic, o distanță atât de mare ca interpretare morfologică între aceste unități în română (*domn, doamnă*) și echivalentele lor din alte limbi⁵ – franceză, germană, italiană, engleză etc.: adjective în română, substantive în alte limbi.

³ Utilizăm aici clasificarea relațional-funcțională a cazurilor (= caz₁ vs caz₂ vs caz₃) în varianta propusă de Drașoveanu 1969, p. 77–89, respectiv: caz₁ = caz substantival neînsoțit și neimpus de prepoziție (domeniul flexiunii), caz₂ = caz adjectival, obligatoriu generat de acord, în care sunt antrenate și genul și numărul (gen₂, număr₂), caz₃ = caz substantival însoțit și impus de prepoziție.

⁴ Ceea ce numim „părți de vorbire” cu înțeles lexical (= cuvinte lexematice), aici substantivul și adjectivul, sunt în primul rând categorii semantice, al căror înțeles lexical este structurat *categorial* ca substantivitate, adjectivitate; vezi, în acest sens, Coșeriu 1978, p. 180–181; Nica 1988, p. 56.

⁵ Oricâte deosebiri flexionare, distribuționale și pragmatice ar exista.

(2) Dacă acceptăm în *doamna profesoară/doamnei profesoare* și *domnul profesor/domnului profesor* lexemele *doamnă/domn* ca adjective, ar trebui să le acceptăm cu același statut morfologic și în *doamna Popescu/domnul Popescu*, ceea ce ar fi exagerat. E atât de mare deosebirea în privința trăsăturii [+ Reverență/Respect] între *domnul profesor* și *domnul Popescu*, încât în primul caz să avem un adjectiv, iar în al doilea, un substantiv?! (În definitiv, trăsătura [+ Reverență/Respect] este tocmai specificul acestor lexeme.)

(3) Într-o sintagmă adjectivală propriu-zisă cu adjectivul antepus, ordinea termenilor se poate oricând inversa: *harnicei profesoare/profesoarei harnice*. Or, în cazul de față, ordinea este fixă: *doamnei profesoare*, nu și **profesoarei doamne*. (Inversiunea e posibilă, dar duce la o cu totul altă structură, de tip apozitional, și la articularea ambilor termeni: *profesoarei, doamnei, ...*)

(4) Sintagmelor binare date li se poate oricând adăuga antepus un incontestabil adjectiv: *doamnei profesoare, simpaticei doamne profesoare, acestei simpatice doamne profesoare...*

În afară de ultimul termen, toți ceilalți vor fi adjective?

(5) Presupusul adjectiv (*domn/doamnă*) nu se poate coordona cu un «veritabil» adjectiv: comp. *frumoasei și amabilei profesoare* cu **doamnei și amabilei profesoare* (**amabilei și doamnei profesoare*).

(6) Lucru îndeobște cunoscut, în baza așa-numitului „blocaj al femininului”, în foarte multe sintagme de acest tip, cu primul termen la feminin (= *doamnă/doamnei*), pe poziția a doua apare un substantiv de genul masculin (*doamna rector* (*ministru, cancelar, academician, consilier, decan* etc.), fie ca unică posibilitate, fie ca variantă opțională (*doamna judecător/doamna judecătoare, doamna președinte/doamna președintă, doamna procuror/doamna procuroare, doamna profesor/doamna profesoară...*)⁶.

NOTĂ. În ultima sintagmă dată, se pare că are loc, cel puțin în anumite zone geografice și/sau culturale, și o anumită specializare: (*doamna*) **profesoară** pentru denumirea generică a profesiei de dascăl exercitate de o persoană de genul feminin, iar (*doamna*) **profesor** pentru denumirea gradului universitar (în ierarhia asistent – lector – conferențiar – profesor) (vezi Gruică 1988b, p. 29).

Se înțelege că în formații cu decalaj de gen gramatical (*doamna ministru, doamna rector* etc.), calitatea adjectivală a primului termen, indiferent de cazul gramatical, este exclusă. (Nu există sintagme de tipul „adjectiv feminin + substantiv masculin”).

În asemenea situații, se consideră că primul termen (*doamna/doamnei*) nu se mai înscrie semantic în sfera unei însușiri de tip „reverență”, ci este un „indicator de gen” și, prin urmare, nu mai este adjectiv, ci substantiv (*ibidem*).

⁶ Contează mai puțin aici forma recomandată de lucrările de gramatică normativă.

Grupările de acest tip (*doamna profesor, doamna ministru* etc.), cu structura „substantiv + substantiv” nu mai sunt interpretate ca sintagme adjectivale (= cu adjectiv), ci „substantive compuse”, după modelul *femeie chirurg (aviator, cosmonaut...)*, cu variație formală (= cazuală) doar la primul component: *femeii pilot (chirurg...)* (*ibidem*).

Prin urmare, interpretarea/analiza grupărilor *doamna profesoară/doamnei profesoare* și *doamna profesor/doamnei profesor* ar fi total diferită:

– sintagme cu adjectiv antepus (primul tip), caracterizate prin [+ Reverență/Respect]

– substantive compuse (\neq sintagme), al doilea tip, caracterizate prin trăsătura [- Reverență/Respect]. (Se înțelege că toate celelalte grupări similare se interpretează la fel.)

NOTĂ. Deosebirile în plan sintactic/funcțional sunt imediate: două funcții (= o sintagmă) în primul model, o singură funcție în cel de-al doilea.

„Punctele slabe” ale acestei disocieri le constituie, din punctul nostru de vedere, *relativizarea* graniței dintre „substantivele compuse vs îmbinări libere/sintagme” și lipsa de consistență a opoziției [+ Reverență] vs [- Reverență].

1.1.1. Potrivit celor aici spuse, vezi *supra*, **1.1.**, avem rezerve în privința statutului gramatical propus pentru aceste grupări (sintagme adjectivale, substantive compuse). În consecință, încercăm o reexaminare a lor din cealaltă perspectivă, cea clasică/tradițională.

2. Dacă cei doi termeni ai sintagmei sunt deopotrivă *substantive*, primul – regent, al doilea – subordonat (= atribut), soluția de regulă vehiculată, ne aflăm în fața unei situații de *flexiune cazuală* mai puțin obișnuită: cel de-al doilea *substantiv* (= atributul) *repetă întocmai și obligatoriu cazul primului* (= regentul), fără a se înscrie în sfera acordului (sintagmatic)⁷.

Această identitate cazuală (regent – subordonat) se pune ușor în evidență prin trecerea unei sintagme feminine la genitiv (dativ) singular: *doamna profesoară* (NAc) – *doamnei profesoare* (GD). (A se remarca opoziția NAc vs GD marcată desinențial: *-ă vs -e.*)

O asemenea identitate cazuală (regent – subordonat) în spațiul substantivalului nu s-ar putea justifica/motiva decât printr-o *variație cazuală concomitentă/simultană*⁸.

⁷ După cunoscuta maximă gramaticală „substantiv cu substantiv nu se acordă”.

⁸ Vezi, pentru concept, definiție și fenomenalizări, Drașoveanu 1997, p. 113–118. (Idea ca atare apare la același autor cu mult timp înainte – vezi Drașoveanu 1970, 1982, 1983/1984.) Formularea „variație cazuală concomitentă/simultană” apare în variație liberă cu cea de „flexiune cazuală secundă” (de la aceasta din urmă – „cazuri secunde”).

Cum, la regent, rezolvarea omonimiei cazuale (N = Ac și G = D) pentru a ajunge la membrii individuali ai categoriei (N, Ac, G, D) nu ridică probleme, acceptarea variației cazuale simultane ar rezolva și cazul subordonatului.

Prin urmare, cu aplicare la sintagma în discuție, am avea:

- a. N – N: **Doamna profesoară a întârziat.**
- b. Ac – Ac: **Pe doamna profesoară am întâlnit-o pe stradă.**
- c. G – G: **Lecția doamnei profesoare ne-a impresionat.**
- d. D – D: **Doamnei profesoare i-am trimis o felicitare.**
- e. V – V: **Doamnă profesoară, vă rog să mă scuzați.**

Prin extrapolare, ar trebui să acceptăm această identitate cazuală obligatorie (regent – subordonat) și în rest (feminine plural, masculine singular și plural), chiar dacă la nivelul celui de-al doilea termen (= atributul) nu avem o marcă explicită/pozitivă a opoziției NAc vs GD: *doamnele profesoare* (NAc) vs *doamnelor profesoare* (GD); *domnul profesor* (NAc) vs *domnului profesor* (GD) ș.a.m.d.

NOTĂ. Ar fi anormal, în sistem, ca în *Doamnei profesoare îi plac pisicile* substantivul al doilea să fie în dativ, iar în *Domnului profesor îi plac câinii*, substantivul (*profesor*) să nu fie în dativ.

În aceste coordonate, schimbarea cazului regentului (de ex., N → D: *doamna* → *doamnei*) duce la schimbare cazuală identică și la subordonat (N → D: *profesoară* → *profesoare*).

Păstrând ca *premisă* statutul morfologic *substantival* al ambelor componente⁹, ceea ce elimină încadrarea schimbării formale în sfera acordului, această interpretare ar conduce explicit la instituirea unei *noi situații* de variație cazuală simultană/flexiune cazuală secundă, una *aparte* prin caracterul *marcat* (desinențial), prin statutul *funcțional* și *extensiunea* fenomenului.

Prin raportare la *algoritm* uzual în practica și teoria analizei gramaticale, această interpretare nu este scutită de unele *semne de întrebare*, motivația reflecțiilor de mai jos.

2.1. Actualizarea unuia sau a altuia dintre membrii categoriei cazului (N, Ac, G...) pentru al doilea substantiv (= subordonatul) nu poate fi identificată și nici argumentată în termenii *contextelor* obișnuite ale cazurilor românești, evidențiind *unicate*:

- *dativ* pe lângă un substantiv articulat enclitic¹⁰,
- *genitiv (dativ)* redus la corpul său fonetic, adică neînsoțit de un „determinant” (articol enclitic, articol proclitic, adjectiv pronominal proclitic etc.).

2.2. În planul *semanticii gramaticale* cazuale este imposibil de argumentat un conținut cazual diferențiat, fie și numai în principiu, pe membrii categoriei

⁹ În fapt interesează numai statutul primului component (*domn/doamnă*), cel de-al doilea neridicând niciun fel de problemă ca substantiv.

¹⁰ Altul decât „dativul atribuirii” (*acordarea de ajutoare țărilor slab dezvoltate*).

(N, Ac, G, D, V)¹¹. Cu alte cuvinte, substantivul al doilea, indiferent de forma cazuală, materializează/trimite constant la același conținut gramatical.

2.3. Prin raportare la ceea ce se înțelege de regulă prin „variație cazuală simultană/flexiune cazuală secundă”, cadrul de manifestare și funcționalitatea acesteia, sunt de evidențiat, cu privire la situația de față, următoarele:

(1) Variația cazuală simultană, așa cum a fost ea semnalată și definită de D. D. Drașoveanu (1997, p. 113–118), acționează în prezența obligatorie a unui verb și vizează doar nominativul și acuzativul neprepozițional¹² (ca nume predicativ și (element) predicativ suplimentar), care astfel cunosc „subipostazele” de cazuri prime/regente (N₁’, Ac₁’) și cazuri secunde/subordonate (N₁”, Ac₁”) (ibidem, p. 119–130): *Ion* (N₁’) *a fost ales președinte* (N₁”) → *Pe Ion* (Ac₁’)¹³ *l-am ales președinte* (Ac₁”).

Or, aici (*doamna profesoară* → *doamnei profesoare*), cadrul este pur nominal (= substantival), fiind *exclusă*, indiferent în ce calitate¹⁴, *prezența* verbului.

(2) Demonstrațiile lui D. D. Drașoveanu privind flexiunea cazuală secundă au în vedere doar cazurile drepte, N și Ac (= N₁ și Ac₁), numai ele cunoscând subipostazele de cazuri secunde (N₁”, Ac₁”), ca unele care nu dispun de alte mijloace de rezolvare sintagmatică sau paradigmatică a omonimiei¹⁵.

În situația aici discutată, manifestarea cazurilor secunde, rezultat al variației cazuale concomitente/simultane, pare a fi însă în mod deosebit evidentă la formele cazuale *oblice* (G, D), măcar că acestea nu pun problema omonimiei cu NAc, iar în cazul grupului (GD), omonimia este clar rezolvabilă într-un fel sau altul.

(3) Același autor, D. D. Drașoveanu, limitează manifestarea variației cazuale simultane la sfera cazurilor₁/neprepoziționale (N₁ și Ac₁: N₁’ – N₁”, Ac₁’ – Ac₁”), neafectând cazurile₃/prepoziționale. (Motivația este, bănuim, existența la acestea din urmă a unei mărci cazuale evidente – prepoziția, ceea ce face „inutilă” invocarea variației cazuale simultane.) Or, al doilea substantiv din sintagmele aici analizate ar apărea ca „secundant” și al unui caz prepozițional (G₃, D₃, Ac₃): *decizia împotriva doamnei profesoare, datorită doamnei profesoare, despre doamna profesoară*.

¹¹ În orice gramatică a limbii române, inclusiv de tip școlar, definirea/descrierea semantică a cazurilor (= „ce exprimă” fiecare) este un capitol prezent și important.

¹² În terminologia aceluiași autor, însușită de mulți gramaticieni clujeni, cazuri₁ (= N₁, Ac₁).

¹³ Acuzativul complementului direct cu *pe* este un Ac₁, *pe* fiind morfem, afix cazual proclitic, flectiv, deci intraacuzativ (vezi, în acest sens, Drașoveanu 1997, p. 107–112).

¹⁴ Este adică nerelevant statutul verbului într-o structură cu (element) predicativ suplimentar – termen regent, un al doilea, sau doar factor condiționant.

¹⁵ Instituind variația cazuală simultană și rezultatul acesteia, cazurile secunde (N₁□, Ac₁□), D. D. Drașoveanu respinge, astfel, ipoteza unui al șaselea caz, indiferent de denumirea acestuia (caz neutru, caz direct, noncaz, arhicaz ș.a.), oferind un mijloc practic și eficient de identificare a cazului (neprepozițional) – nominativ sau acuzativ – pentru elementul predicativ suplimentar substantival (pronominal). (Se înțelege că iese din discuție aici „aderența” (expresia zero a relației), aceasta negăsindu-și locul în spațiul cuvintelor flexibile.)

Dacă identificarea formală a membrului categoriei (G, D, Ac) nu ridică probleme, stabilirea ordinului funcțional/a ipostazei (caz₁ sau caz₃) și, în prelungire, validarea aici a conceptului însuși de variație cazuală simultană cu subipostaza aferentă (G'', D'', Ac'') sunt într-un real impas:

a. Cert este că substantivul al doilea nu are prepoziție, nu actualizează un caz₃. (De o subînțelegere a prepoziției, aceeași cu a substantivului regent, nu poate fi vorba fără a dezorganiza complet structura.)

b. Nefiind/neputându-se dovedi un caz₃, nu rămâne decât să fie un caz₁ sau, ceea ce este imposibil, să rămână exterior opoziției caz₁ vs caz₃ (= nici caz₁, nici caz₃), statutul de caz secund eliminându-se de la sine.

Prin urmare, în perimetrul cazurilor prepoziționale nu funcționează la subordonat variația cazuală simultană, iar cazul acestuia din urmă, un caz₁, indiferent care, nu este/nu pare a fi consecința acestui fenomen.

2.4. În spațiul atributului, funcția sintactică a celui de-al doilea substantiv, această variație cazuală nu este relevantă din punctul de vedere al conținutului, acesta rămânând mereu același, indiferent de forma cazuală (N₁, Ac₁, G₁, D₁, V₁) și indiferent de ordinul funcțional al regentului (caz₁ vs caz₃).

Trecând peste variația cazuală, în planul conținutului constant același, între acest tip de atribut și cel numit „nominativ” sau, mai ales la gramaticienii clujeni, „falsă apozitie”, există o prea mare asemănare ca să nu fie luată în considerare pentru o soluție similară.

În acest sens, conținutul acestui din urmă atribut (= nominativ sau falsă apozitie) rămâne același indiferent de cazul regentului și ordinul funcțional al acestuia: *râul* (N₁) *Someș* (N₁), *în râul* (Ac₃) *Someș* (N₁), *apele râului* (G₁) *Someș* (N₁), *de-a lungul râului* (G₃) *Someș* (N₁) ș.a.m.d.

În ultimă instanță, am putea considera în sintagmele de tipul *doamna profesoară/doamnei profesoare* variația cazuală a celui de-al doilea substantiv (= atributul) o abatere/deviație de la realizarea nominativă «standard» (= falsă apozitie).

NOTĂ. Prin faptul că această deviație (= variația cazuală), domeniu al flexiunii, este asemantă, se aseamănă unui acord adjectival, dar nu este asimilabilă acestuia.

2.5. Instituind această variație cazuală *atipică* atât în raport cu cea în general acceptată (N₁' – N₁'', Ac₁' – Ac₁''), prin nediferențiere funcțională/în conținut gramatical, cât și în raport cu invariabilitatea cazuală a „falsei apozitii”, ca deviație de la aceasta, se impun în continuare urmărite consecințele în planul tipologiei cazuale a atributului și al denumirilor acestuia.

(1) Fiecare din cele cinci cazuri (= cazuri₁) adaugă spectrului de atribute realizate flexional și acest din urmă tip.

Notând cu a. atributele îndeobște «recunoscute», iar cu b., tipul de atribut aici în discuție, vom avea (pe cazuri):

- N₁
 a. strada **Decebal**, râul **Someș**...
 b. doamna **profesoară** (domnul **profesor**)...
- G₁
 a. cartea **profesoarei**
 b. cartea doamnei **profesoare**
- D₁
 a. nepot (de tată) **profesoarei mele**
 b. recunoscător doamnei **profesoare**
- Ac₁
 a. statul toată **noaptea la TV**
 b. (pe) doamna **profesoară**
- V₁
 a. nene **Iancule**, bade **Ioane**¹⁶
 b. doamnă **profesoară!**

Se observă imediat că atributele de la a., N și V, nu prezintă în conținut gramatical diferențe sensibile față de cele de sub b., toate cazurile, în timp ce atributele de tip a., din cazurile G, D, Ac, cu un conținut gramatical *propriu*, bine individualizat, într-o corespondență, chiar dacă nu perfectă, cu realizarea în expresie, se deosebesc în schimb substanțial de toate cele de sub b., indiferent de caz.

(2) Dând prioritate aspectului formal (= categorial-relațional), criteriul fundamental în definirea și clasificarea atributului (vezi Neamțu 2006–2007, p. 113 și urm.), acest tip de atribut, cel de la b., ar trebui să aibă numele construit după același model terminologic, respectiv segmentul terminal (= al treilea) să trimită explicit la numele *cazului* ca mijloc relațional: atribut substantival „nominativ” (*doamna profesoară*), atribut substantival „genitival” (*doamnei profesoare*), atribut substantival „datival” (*doamnei profesoare*), atribut substantival „acuzativ” (*pe doamna profesoară*), atribut substantival „vocatival” (*doamnă profesoară*).

Asta ar însemna să dăm același nume unor atribute total *diferite*¹⁷ în conținut gramatical – și acest neajuns deloc negliabil se menține atâta timp cât nu repre-

¹⁶ Vezi, pentru această subspecie de atribut realizat cazual, Neamțu 1999, p. 48–49, Neamțu 2006–2007, p. 139.

¹⁷ E adevărat că, respectând *ad-litteram* criteriul categorial-relațional, nu ar constitui aceasta singura situație în care unul și același tip de atribut identificat formal acoperă conținuturi gramaticale diferite. În acest sens:

a. Atributul (substantival) *genitival* adună sub aceeași denumire diferite subspecii semantice: genitivul „posesiv” (*cartea elevului*), genitivul „subiectiv” (*sosirea musafirilor*), genitivul „obiectiv” (*bătuțul covoarelor*), genitivul calității superlative (*prostul proștilor*) etc.

b. Același lucru e valabil și pentru atributul (substantival) *datival*: dativul „posesiv” (*nepot tatălui meu*), dativul „atribuirii” (*înmânarea de premii elevilor*).

c. Chiar și în acuzativ (= Ac₁) avem două subspecii de atribut: unul cu flectivul *pe*, restrâns ca apariție pe lângă doar câteva substantive de proveniență verbală – *ura (invidia, pizma) lui pe Ion*.

zentăm în nume și elemente suplimentare, fie de conținut, fie de expresie, preferabile fiind acestea din urmă.

(3) Încercând să evidențiem terminologic atributul din sintagmele analizate (*doamna profesoară* – *doamnei profesoare* – *doamnă profesoară*), ar trebui să „construim” un nume cu patru termeni, cel de-al patrulea/ultimul trimitând la caracterul aparte al cazului.

Singura soluție «rezonabilă» ar fi să acceptăm, pe baza tuturor celor de mai sus, că structura de *bază*/prototipică este cea cu *nominativul*, singurul dintre cazuri care poate apărea și nemarcat, celelalte fiind doar *deviații* la nivelul expresiei, foarte probabil, din motive diverse, calchiind sintagme adjectivale (cu adjectivul antepus și articulat)¹⁸.

NOTĂ. Odată urmat acest model, se înțelege de ce aici articolul, principalul morfem cazual de genitiv (dativ), nu mai poate apărea, ceea ce face ca genitivul (dativul) celui de-al doilea substantiv să aibă o realizare *incompletă*.

Utilizând o formă cazuală/un caz (= N) în locul altei forme cazuale/altui caz (G, D, Ac, V), acest fenomen s-ar încadra în domeniul *formelor procazuale/procazurilor*, respectiv genitiv (dativ, acuzativ, vocativ) *pronominal*¹⁹.

Conceptul de *procaz* ca atare nu este o noutate, el fiind de multă vreme utilizat – vezi nominativ „progenitiv” (*apa Vodislava* – vezi Drașoveanu 1997, p. 117), nominativ „prodativ” (*Îi zicem Ion* – vezi Neamțu 1982, p. 57).

NOTĂ. În spațiul posesivului semiindependent *al* (*a, ai, ale*) „dublant” sau în coordonare (ca al doilea termen), circumscrierea cazului nu se poate dispensa de „procaz” (Neamțu 2011, p. 159 și urm.).

Noutatea în situația de față constă în aplicarea categoriei procazului din sensul invers, respectiv al unei forme cazuale variabile (G, D, Ac, V) care stă pe poziția și face oficiile funcționale ale formei invariabile de N.

(4) Făcând aici operaționale formațiile cu *pro-*, atributul substantival din sintagmele analizate ne apare terminologic astfel:

- genitiv pronominal: *amibițiile doamnei profesoare*
- datival pronominal: *grație doamnei profesoare*
- acuzativ pronominal: *despre doamna profesoară*
- vocativ pronominal: *doamnă profesoară!*

NOTĂ. Calificativul terminal „pronominal” nu apare, firește, la realizările prototipice, nominative (*doamna profesoară*), care se aliniază atributului nominativ în ansamblu (*râul Mureș, cifra nouă, strada Coșbuc...*).

(vezi Drașoveanu 1997, p. 131 și urm.), și altul în *acuzativul timpului* pe lângă substantive tot de origine verbală – *statul ore în șir...* (vezi Neamțu 2006–2007, p. 139).

¹⁸ *A calchia și a fi* o sintagmă adjectivală sunt lucruri diferite.

¹⁹ În aceste coordonate, ceea ce numeam atribut substantival *vocativ* (vezi Neamțu 1999, p. 49) înseamnă un vocativ *pronominal*.

2.5.1. Comparând cele două interpretări/soluții, cea de sub **1.** și cea de sub **2.**, se observă deosebiri multe și majore.

Fie, pentru ilustrarea acestora, analiza concretă a secvenței subliniate din următorul enunț: *Doamnei profesoare îi place gramatica.* (Notăm: 1 = prima soluție, 2 = a doua soluție.)

doamnei

1. = adj., art. encl., D₂, atribut adjectival

2. = subst., art. encl., D₁, compl. indirect

profesoare

1. = subst., neart., D₁, compl. indirect

2. = subst., neart., D₁ (= dativ pronominal), atribut subst. datival pronominal (= falsă apozitie = atribut categorial)

În plan strict funcțional-relațional:

a. termen regent:

1. = al doilea; 2. = primul

b. atribut:

1. = primul; 2. = al doilea

c. subordonarea prin:

1. = acord adjectival

2. = caz (= flexiune cazuală secundă/variație cazuală simultană).

3. În **rezumat** și **concluzie**, deopotrivă, potrivit examinării aici desfășurate, având ca *premisă* statutul substantival al ambelor componente din sintagmă, cel de al doilea termen este funcțional un atribut asimilabil, ca subspecie, celui *nominativ* (= falsă apozitie) sau, în alți termeni și din altă perspectivă, atributului *categorial* (GALR 2005, vol. II, p. 630–631).

Fiind deviații doar în expresie de la realizarea nominativă prototipică (G, D, Ac, V pentru N), datorate unei variații cazuale simultane aparte, într-un cadru pur nominal (= în absența unui verb condiționant), distincția terminologică față de restul atributelor realizate cazual (= caz₁) se poate realiza prin formații cu patru termeni, ultimul fiind „pronominal”.

Soluția propusă este, adevărat, atipică, după cum *atipic* este și faptul de limbă analizat.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Coseriu 1978 = Eugenio Coseriu, *Gramática, Semántica, Universales. Estudios de lingüística funcional*, Madrid, Gredos, 1978.

Drașoveanu 1969 = D. D. Drașoveanu, *O clasificare a cazurilor cu aplicație în problema posesivelor*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 77–89.

Drașoveanu 1970 = D. D. Drașoveanu, *Un acord discutabil*, în CL, XVI, 1970, nr. 2, p. 307–311.

Drașoveanu 1982 = D. D. Drașoveanu, *Nominativul și acuzativul – schițe sintactice cu adnotări*, în CL, XXVII, 1982, nr. 3, p. 37–47.

- Drașoveanu 1983/1984 = D. D. Drașoveanu, *Curs de sintaxă a limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Filologie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, anul universitar 1983–1984.
- Drașoveanu 1997 = D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, [Cluj-Napoca,] Editura Clusium, 1997.
- GALR 2005 = *Gramatica limbii române*, vol. II. *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Gruică 1998a = G. Gruică, *Gramatică normativă*. Ediție revăzută și completată, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1998.
- Gruică 1998b = G. Gruică, *Despre „domn/doamnă”, dar și despre „tovarăși”*, în „Steaua”, XLIX, 1998, nr. 8, p. 29.
- Neamțu 1982 = G. G. Neamțu, *Un nominativ prodatival*, în CL, XXVI, 1982, nr. 1, p. 55–58.
- Neamțu 1999 = G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Excelsior, 1999.
- Neamțu 2006–2007 = G. G. Neamțu, *O clasificare categorial-relațională a atributului în limba română. Cu adnotări*, în „Dacoromania”, serie nouă, XI–XII, 2006–2007, p. 111–144.
- Nica 1988 = Dumitru Nica, *Teoria părților de vorbire. Cu aplicații la adverb*, Iași, Editura Junimea, 1988.

ADJECTIVAL AGREEMENT
OR SIMULTANEOUS “ATYPICAL” CAUSAL INFLECTION
(Abstract)

This article examines the morphological and syntactical status of Romanian expressions such as *doamna profesoară* (nominative-accusative) versus *doamnei profesoare* (genitive-dative). The particular characteristic of such syntagms resides in the mandatory identical case assignment for the two components, which can be interpreted either as *adjective agreement* of the first term (*doamna/doamnei* = adjectives), or as mandatory simultaneous case variation of the second term function of the first (*doamna/doamnei* = nouns). The author of this article favours the latter solution and calls this kind of case variation *atypical* because it is realised in a purely *nominal linguistic environment* (= in the absence of a verb), it mainly affects oblique cases (genitive and dative) and it *lacks relevance* in what regards grammatical content. In as far as content is concerned, the phenomenon under analysis is assimilated to *the pseudo-appositive* (nominal premodifier in the nominative case). The difference is apparent only at the level of the expression – case variation. The use of more case forms in a position characteristic to a unique case form (= the nominative case) is a matter of *pro-cases* (= pro-nominative case forms). Consequently, the premodifier thus realised bears the respective name: premodifier (expressed by a noun) *in the pro-nominative genitive case, in the pro-nominative dative case etc.*

Cuvinte-cheie: *acord adjectival, conversiune, falsă apozitie, flexiune cazuală atipică, formă procazuală (progenitală, prodativală ...), variație cazuală simultană.*

Keywords: *adjective agreement, conversion, the pseudo-appositive, atypical case variation, pro-cases (pro-genitive case, pro-dative case ...), simultaneous case variation.*

*Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
neamtuggn@yahoo.com*